

УДК 355.457.2

М.О. Єрмошин, О.В. Кулешов, Є.І. Ряполов, В.В. Шулежко

Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Харків

НОВІ ПІДХОДИ ДО ТАКТИКИ ЗЕНІТНИХ РАКЕТНИХ (РАКЕТНО-АРТИЛЕРІЙСЬКИХ) З'ЄДНАНЬ, ЧАСТИН І ПІДРОЗДІЛІВ У СКЛАДІ УГРУПОВАНЬ ВІЙСЬК (СИЛ)

У статті розглядається нові підходи до тактики зенітних ракетних (ракетно-артилерійських) з'єднань, частин і підрозділів у складі угруповань військ (сил).

Ключові слова: тактика, угруповання зенітних ракетних військ, зенітне ракетне прикриття, рішення, замисел бойових дій, бойові дії.

Вступ

Постановка проблеми. Зенітні ракетні війська Повітряних Сил та війська протиповітряної оборони Сухопутних військ Збройних Сил України є основною вогневою силою в системі зенітного ракетно-артилерійського прикриття воєнних об'єктів (ЗРАП). Зі з'єднань, частин і підрозділів ЗРВ ПС та військ ППО СВ створюються угруповання зенітних ракетних військ. Ці угруповання виконують бойові завдання, у мирний час, шляхом несення бойового чергування та здійснення зенітного прикриття важливих об'єктів держави, а у воєнний час і прикриття угруповань військ (сил) при підготовці та веденні бойових дій. Виконання завдань з прикриття об'єктів у складі угруповань військ (сил) залежить від побудови структури системи ЗРАП відповідно складу військ (сил) та їх бойових завдань, озброєння, місцевості тощо. При підготовці та веденні бойових дій угруповання ЗРВ (ЗРВ ПС та військ ППО СВ ЗС України) використовуються різні терміни військового призначення, скорочення та умовні знаки. При цьому є подвійне тлумачення понять, скорочень, графічних позначень в нормативних документах.

Аналіз літератури. В [1, 2] наведені основні поняття системи ЗРАП, але не всі терміни використовуються з тим поняттям, які в них закладені. В [4] наведені основні поняття з теорії та практики діяльності ЗС України. В [3, 6] надано умовні знаки, які використовуються у військах (силах), а також основні скорочення, які використовуються в оперативних документах, але не вказані всі умовні знаки, які потрібні.

Мета статті: надати тлумачення основних понять системи ЗРАП воєнних об'єктів і нові підходи до тактики зенітних ракетних (ракетно-артилерійських) з'єднань, частин і підрозділів (в подальшому – зенітних частин) у складі угруповань військ (сил).

Розділ основного матеріалу

В процесі діяльності посадові особи можуть путати істинне тлумачення деяких термінів та по-

нять ЗРАП, що визначають сутність тактики. Тому для єдиного розуміння надаються *нові поняття* або уточнюються діючі.

Тактика зенітних частин охоплює теорію та практику підготовки та ведення бойових дій у різних умовах обстановки.

На чому базується традиційна тактика?

Теорія тактики досліджує закономірності, принципи, характер і зміст бойових дій, розробляє способи їх підготовки та ведення; вивчає бойові можливості зенітних з'єднань, частин і підрозділів, а також і властивості системи ЗРАП [6].

Основні принципи бойового застосування угруповання ЗРВ включають такі: постійна готовність військ до виконання завдань; зосередження основних зусиль на прикритті об'єктів, напрямків; раптовість дій; активність, рішучість, стійкість і здатність дій в умовах застосування противником високоточної зброї; рішучий маневр військ (сил); організація та здійснення взаємодії; управління та забезпечення бойових дій військ (сил).

Практика тактики охоплює діяльність командирів, штабів і військ (сил) щодо підготовки та ведення бойових дій зенітними частинами.

Підготовка бойових дій зенітних частин – це комплекс заходів, які проводяться командирами, штабами, службами і підрозділами з організації і забезпечення виконання поставленого бойового завдання. Вона включає: вироблення замислу бойових дій та прийняття рішення на бойові дії; постановку завдань підлеглим підрозділам; планування бойових дій; безпосередню підготовку підрозділів до бойових дій та організацію взаємодії, управління, забезпечення, бойового чергування.

Командир повинен приймати рішення на бойові дії, а не формулювати його, тому що *рішення на бойові дії* – це ретельно обміркований, строго сформульований і оформлений у вигляді бойового документа встановленого зразка. Це відповідь на питання: як наявними силами та засобами, при раціональному застосуванні наявних ресурсів у конкретних умовах

обстановки виконати поставлене бойове завдання з максимальною ефективністю за відведений час.

Рішення на бойові дії повинно включати: замисел бойових дій; бойові завдання підлеглим; основні питання організації взаємодії, управління, забезпечення бойових дій. Основу рішення на бойові дії складає замисел бойових дій, який є особистою думкою командира та відображає головну ідею у змісті рішення командира. Тому він не може бути плануючим документом [3].

До структури замислу бойових дій командира зенітної частини доцільно включити такі елементи: об'єкти, угруповання військ (сил) і напрямки, на прикритті яких зосереджуються основні зусилля; способи (варіанти) бойових дій і тактичні прийоми, заходи щодо омані противника; бойовий порядок і варіанти маневру підрозділів та умов його здійснення, значення основних показників бойових можливостей.

Постановка завдань підлеглим здійснюється бойовими розпорядженнями (форма доведення завдань до військ), у яких є: висновки із оцінювання повітряного противника; головна ідея замислу бойових дій; бойове завдання; завдання сусідів і основні питання взаємодії; порядок управління; норми витрат матеріально-технічних засобів; порядок затвердження рішення та строки роботи.

Бойові можливості зенітної частини – це здатність виконати бойове завдання щодо знищення повітряного нападу противника та прикриття воєнних об'єктів від ударів з повітря при витраті визначених ресурсів за встановлений час у конкретних умовах обстановки. Вони складаються з вогневих, маневрених, розвідувальних можливостей, а також з прикриття важливих об'єктів держави, з переходу в готовність до бою, з накопичення ракет. Оцінка їх здійснюється значеннями відповідних показників, критеріїв і нормативів.

Традиційний підхід до тактики зенітних частин базується на оцінці їх бойових можливостей за визначеними показниками та критеріями. Наприклад, розміри зони вогню зенітної частини – це показник вогневих можливостей, а розміри зони поразення – це тактико-технічна характеристика ЗРК.

На чому базується нова тактика?

По-перше, це визначення основних понять виду, форми та способу бойових дій військ.

Вид – зовнішній обрис об'єктів (явищ, процесів), подібних за побудовою та структурою. *Вид бойових дій військ (сил)* – зовнішній обрис бойових дій угруповання військ (сил) за метою, завданнями, простором і часом, способами виконання завдань.

До основних видів дій військ (сил) відносяться оборона і наступ, а також є територіальна, протиповітряна та протиракетна оборона, воєнна місія військ (сил), охорона об'єктів держави та громадського порядку, зенітне ракетне (ракетно-

артилерійське) та винищувальне авіаційне прикриття воєнних об'єктів.

Під воєнними об'єктами, що прикриваються, слід розуміти об'єкти (важливі об'єкти державні – промислові, адміністративні центри, пункти управління та ін., а також силові структури держави – збройні сили, угруповання військ, сил), стан яких впливає на хід і результати воєнних дій та які є об'єктами ударів для протилежної сторони [5, 9].

Угруповання військ (сил) – зведені в певну систему, і розміщені (розгорнуті) відповідним чином в якому-небудь районі об'єднання, з'єднання і частини різних видів Збройних Сил, родів військ (сил), спеціальних військ і тилу, призначених для виконання або виконуючих завдання в операції (бойових діях) [4].

Угруповання ЗРВ – це військові формування різних видів ЗС України, родів військ (сил), спеціальних військ і тилу, що розгорнуті у бойовий порядок для виконання бойового завдання за призначенням і зведені у систему зенітного ракетно-артилерійського прикриття воєнних об'єктів.

Військове формування – створене відповідно до законодавства України об'єднання (з'єднання, частина, підрозділ), яке призначене для оборони України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканості у разі збройної агресії шляхом ведення воєнних дій.

Зенітне ракетно-артилерійське прикриття воєнних об'єктів – це дії зенітних частин з прикриття важливих об'єктів держави й угруповань військ (сил), у тому числі і їх бойові дії. Воно здійснюється у мирний час як дії чергових сил, а у воєнний час як бойові дії угруповання ЗРВ. ЗРАП повинно бути круговим і всевисотним, із зосередженням зусиль на найбільш імовірних напрямках дій повітряного противника, а головними вимогами до нього є ефективність та стійкість [8].

Форма – зовнішній контур або вираження чогось (дії); установлений зразок. *Форма бойових дій військ (сил)* – зовнішнє вираження змісту способів бойових дій. Відображає масштаб бойових дій, особливості видів ЗС України і родів військ (сил), а також характер бойових завдань зенітних частин. Основні форми застосування військ (сил) у збройній боротьбі є такі: операція, бойові дії, битва, бій, удар, стабілізаційні (специфічні) дії військ (сил), спеціальний бойовий політ.

Бойові дії угруповання ЗРВ – це узгоджені за метою, завданнями, простором і часом, способами виконання бойового завдання дії угруповання військ в операціях, між операціями або самостійно з метою відбиття ударів повітряного противника і прикриття воєнних об'єктів.

Протиповітряний бій – це узгоджені за метою, завданнями, простором і часом, способами вико-

нання бойового завдання дії зенітних частин з метою недопущення чи зриву ударів повітряного противника та прикриття *воєнних об'єктів*.

Повітряний бій – озброєне протиборство авіаційних частин, підрозділів, груп, екіпажів винищувальної авіації у повітрі з метою знищення противника, відбиття його атак.

Стабілізаційні дії – особлива форма застосування військ (сил) для стабілізації обстановки у кризовому районі та недопущення ескалації (відновлення) воєнного конфлікту.

Специфічні дії – форма застосування військ (сил) під час участі в антитерористичних операціях і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Спосіб дій – дії, що застосовуються при виконанні роботи.

Спосіб бойових дій військ (сил) – це порядок і тактичні прийоми застосування сил і засобів для вирішення завдань в операції (бою). *Тактичний прийом* – це складова частина способу бойових дій військ (сил).

Спосіб бойових дій угруповання ЗРВ – це порядок бойового застосування їх для виконання бойового завдання.

Основні способи бойових дій: одночасне або послідовне знищення противника (ведення вогню); дії військ (сил) у межах одного або декількох районів бойових дій; зосередження або розосередження зусиль військ (сил); застосування спеціалізованих військ (сил) та ін.

Варіант бойових дій військ (сил) – один або кілька способів бойових дій, що визначив командир (особа, яка приймає рішення).

Новий підхід до тактики зенітних частин, де вони об'єднані в угруповання ЗРВ, базується на ствердженні, що їх бойові можливості не складаються за показниками, а оцінюються через показники властивостей системи ЗРАП.

По-друге, це основні поняття щодо системи ЗРАП як сукупності взаємодіючих і одночасно функціонуючих компонент (систем зенітного вогню, розвідки, управління, забезпечення бойових дій) та елементів (зенітні ракетні, ракетно-артилерійські з'єднання, частини і підрозділи та інші, їх зони виявлення та вогню, що реалізуються, рубежі управління вогнем тощо):

елементи системи вогню – зенітні підрозділи (частини, зенітні обслуги), їх зони вогню (напрямки, рубежі тощо);

елементи системи розвідки – підрозділи (обслуги) розвідки зенітних і радіотехнічних частин, КП та їх зони виявлення (напрямки, рубежі тощо);

елементи системи управління – органи та пункти управління (КП, тиловий ПУ), підрозділи управління (зв'язку й автоматизації) та їх зони управління;

елементи системи забезпечення – підрозділи забезпечення й обслуговування.

Властивості функціонування системи ЗРАП такі: ефективність і стійкість, комунікативність, прихованість, адаптивність, ешелонування, шаруватість, рефлексивність, оперативність, контрольованість. Вони характеризуються показниками, критеріями та нормативами (просторові, часові, імовірнісні та ін.).

Структура системи ЗРАП як взаємне розташування її елементів і сукупність зв'язків і відношень між ними, що забезпечує цілісність цієї системи та здатність угруповання ЗРВ до виконання бойових завдань за призначенням з урахуванням основних властивостей взаємопов'язаних і взаємодіючих систем вогню, розвідки, управління, забезпечення бойових дій. Вона повинна бути пристосована до змін умов обстановки та стану військ [8].

Система зенітного ракетного (ракетно-артилерійського) вогню – це організоване й узгоджене за метою, завданням, простором і часом сполучення зон вогню, що реалізуються, зенітних частин, які розгорнуті в бойовий порядок для виконання бойового завдання.

Функціонування системи ЗРАП базується на діях зенітних частинах, що розгорнуті у бойовий порядок та об'єднані в угруповання ЗРВ, де немає єдиного командира, тому що збройна боротьба ведеться за єдиною метою знищення противника. Координація бойових дій зенітних частин та взаємодія між ними здійснюється відповідно до структури системи ЗРАП, що побудована завчасно. Це визначає новий підхід до тактики зенітних частин.

По-третє, бойові дії зенітних частин графічно відображаються в бойових документах за допомогою умовних позначень і скорочень. Для нанесення обстановки на карту використовують умовні знаки, які наносяться тонкими лініями, не забуваючи топографічної основи карти (схеми) та написів на ній. В деяких випадках на карту наносяться не тільки зенітні дивізіони (батареї) на стартових позиціях, а наносяться і бойові машини (пускові установки). Тому необхідно враховувати, на якій базі (танковій, гусеничній машині, автомобільній) розроблено ЗРК (ЗРС) (рис. 1).

Так, ЗРС С-300В розроблено на базі танка, тому для позначення пускових установок необхідно використовувати умовний знак танка. ЗРК «Бук-М1» зроблено на базі гусеничних машин (ГМ-569, 577, 579), зенітна самохідна установка ЗГРК «Тунгуска» – ГМ-352, бойова машина ЗРК «Стрела-10М3» – на базі багатофункціонального тягача легкого броньованого, тому для позначення бойових машин є умовний знак гусеничного тягача, ЗРС С-300ПС – на базі МАЗ-543М, а бойова машина ЗРК «Оса-АК» – на базі БАЗ-5937, тому для позначення бойових машин є умовний знак автомобіля (рис. 1).

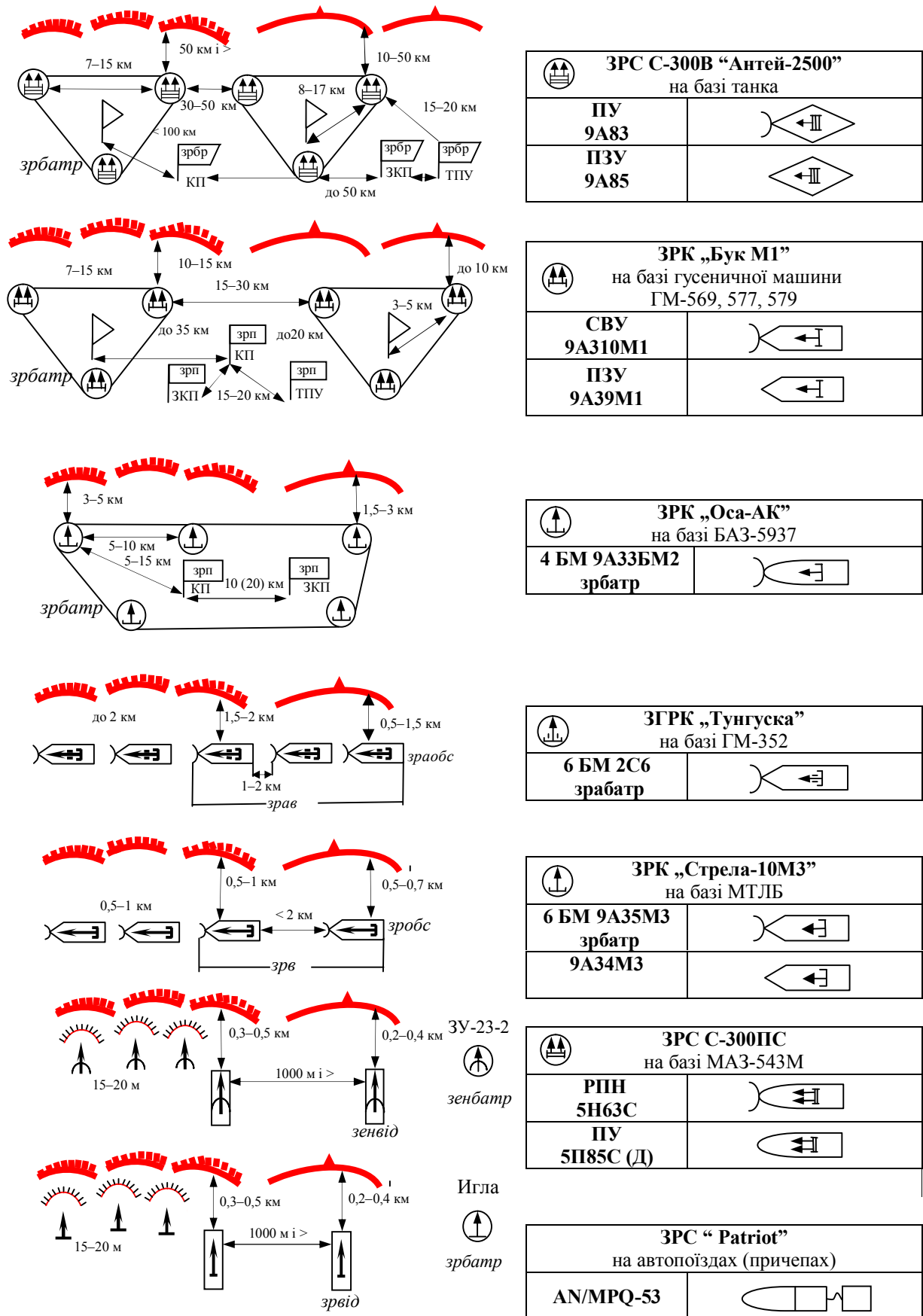

Рис. 1. Умовні позначення в угрупованні ЗРВ

Висновок

Таким чином, нові підходи до тактики зенітних частин, де вони об'єднані в угруповання ЗРВ, базуються на ствердженні, що їх бойові можливості не складаються за показниками, а оцінюються через властивості системи ЗРАП, де немає єдиного командира угруповання ЗРВ, тому що збройна боротьба ведеться за єдиною метою знищення противника, координація бойових дій зенітних частин та взаємодія між ними здійснюється відповідно до структури системи ЗРАП, що побудована завчасно, запропоновано зміни щодо відображення в бойових документах умовних знаків.

Список літератури

1. Синтез адаптивних структур системи зенітного ракетно-артилерійського прикриття об'єктів і військ та оцінка її ефективності (теорія, практика, тенденції розвитку): монографія / [Торопчин А. Я., Кириченко І. О., Єрмошин М. О. та ін.]. – Х.: ХУПС, 2006. – 347 с.
2. Довідник з протиповітряної оборони / Торопчин А. Я., Романенко І. О., Даник Ю. Г. та ін. – К.: МО України, 2003. – 368 с.
3. Порядок оформлення оперативних документів (додаток 2 до Настанови з оперативної роботи органів військового управління ЗС України). – К.: ГОУ, 2008.

4. Военный энциклопедический словарь – М.: Воениздат, 1983. – 863 с.

5. Єрмошин М. О. Боротьба в повітрі: навчальний посібник / М. О. Єрмошин, В. М. Федай. – Х.: ХВУ, 2004. – 385 с.

6. Основні поняття тактики зенітних ракетних військ / Єрмошин М. О., Закутін К. В., Ряполов Є. І., Шулежко В. В. // Наука і техніка ПС ЗС України. – Х.: ХУПС, 2012. – № 2(8). – С. 53–57.

7. Телелим В. М. Досвід створення та застосування угруповань військ (сил) у локальних війнах і збройних конфліктах і збройних конфліктах другої половини ХХ та на початку ХХІ століття: монографія / Телелим В. М., Загорка О. М., Стрижевський В. В. – К.: НУОУ, 2012 – 392 с.

8. Єрмошин М. О. Структура системи зенітного ракетно-артилерійського прикриття об'єктів і військ / М. О. Єрмошин, О. В. Кулешов // Збірник наукових праць. – Х.: ОНДІ ЗС, 2006. – Вип. 2 (4). – С. 47–55.

9. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/ru>

Надійшла до редколегії 18.02.2014

Рецензент: д-р військ. наук проф. Г. А. Дробаха, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

НОВЫЕ ПОДХОДЫ К ТАКТИКЕ ЗЕНИТНЫХ РАКЕТНЫХ (РАКЕТНО-АртиЛЕРИЙСКИХ) ОБЪЕДИНЕНИЙ, ЧАСТЕЙ, ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ В СОСТАВЕ ГРУППИРОВОК ВОЙСК (СИЛ)

М.А. Ермошин, А.В. Кулешов, Е.И. Ряполов, В.В. Шулежко

В статье рассматриваются новые подходы к тактике зенитных ракетных (ракетно-артиллерийских) объединений, частей, подразделений в составе группировок войск (сил).

Ключевые слова: тактика, группировка зенитных ракетных войск, зенитное ракетное прикрытие, решение, замысел боевых действий, боевые действия.

NEW APPROACHES TO TACTICS OF ANTI-AIRCRAFT ROCKET (ROCKET-ARTILERY) ASSOCIATIONS, PARTS, DIVISIONS AS A PART OF GROUPINGS OF ARMIES (FORCES)

M.O. Ermoshin, A.V. Kuleshov, E.I. Roapolov, V.V. Shulezhko

In article new approaches to tactics of the anti-aircraft rocket are considered (is rocket-artillery) associations, parts, divisions as a part of groupings of armies (forces).

Keywords: tactics, grouping of anti-aircraft rocket armies, anti-aircraft rocket cover, the decision, a plan of operations, operations.